

Utvikling av et sett med indikatorer – for inkluderende opplæring i Europa

Utvikling av et sett med indikatorer

– for inkluderende opplæring i Europa

Rapporten er resultatet av et prosjekt som mottok støtte fra EUs Program for livslang læring (prosjektnummer 135749-LLP-1-2007-1-DK-COMENIUS-CAM). Forfatterne bærer det hele og fulle ansvaret for innholdet i rapporten. Forvaltningsorganet for utdanning, audiovisuell sektor og kultur (EACEA) har ikke noe ansvar for bruken av informasjonen i denne rapporten.

Education and Culture DG

Lifelong Learning Programme

Dette dokumentet er utarbeidet med støtte fra Europakommisjonens generaldirektorat for utdanning og kultur:
http://ec.europa.eu/dgs/education_culture/index_en.htm

Denne rapporten er redigert av Mary Kyriazopoulou og Harald Weber, prosjektledere fra Senteret. Senterets styremedlemmer, nasjonale koordinatore og de utnevnte nasjonale ekspertene innen indikatorer har bidratt med innspill. Du finner nærmere kontaktopplysninger om bidragsyterne i slutten av dette dokumentet.

Det er tillatt å bruke utdrag fra dokumentet så sant kilden er tydelig angitt. Rapporten skal angis på følgende måte: Kyriazopoulou, M. og Weber, H. (red.) 2009. *Utvikling av et sett med indikatorer – for inkluderende opplæring i Europa*, Odense, Danmark: Europeisk senter for utvikling av tilpasset opplæring.

Denne rapporten er tilgjengelig i et lett bearbeidbart elektronisk format og oversatt til 21 språk for å sikre enkel tilgang til informasjonen. Elektroniske utgaver av rapporten kan hentes fra Senterets nettsted:

<http://www.european-agency.org/publications/ereports>

Omslagsbilde: Virginie Mahieu, elev ved skolen EESSCF i den belgiske byen Verviers.

ISBN: 978-87-92387-86-8 (Elektronisk versjon)

ISBN: 978-87-92387-66-0 (Trykt versjon)

2009

Europeisk senter for utvikling av tilpasset opplæring

Sekretariatet
Østre Stationsvej 33
DK-5000 Odense C Danmark
Tel: +45 64 41 00 20
secretariat@european-agency.org

Brussel-kontoret
3 Avenue Palmerston
BE-1000 Brussel Belgia
Tel: +32 2 280 33 59
brussels.office@european-agency.org

www.european-agency.org

INNHOLDSFORTEGNELSE

1. FORORD	5
2. INNLEDNING.....	7
3. RAMMEVERK OG GRUNNLAG	9
4. MÅLSETNINGER	11
5. BEGREPER OG DEFINISJONER.....	13
5.1 Inkludering	13
5.2 Politiske indikatorer	14
6. INDIKATORER FOR TILPASSET OPPLÆRING/SPECIAL- UNDERVISNING OG INKLUDERENDE OPPLÆRING	19
7. UTVIKLING AV INDIKATORER INNENFOR RAMMEN AV PROSJEKTET	22
7.1 Områder	25
7.2 Krav	26
7.3 Indikatorer.....	28
8. PRAKTISKE PROSEDYRER I TEMATISKE PROSJEKTER.....	35
9. VEIEN VIDERE.....	37
KILDER.....	41
ORDLISTE.....	43
EKSPERTER SOM HAR DELTATT I PROSJEKTET.....	44

1. FORORD

Denne rapporten presenterer de viktigste funnene fra et prosjekt med tittelen “Utvikling av et sett med indikatorer – for inkluderende opplæring¹ i Europa” gjennomført av Europeisk senter for utvikling av tilpasset opplæring på oppdrag fra medlemmene i Senterets styre. Prosjektet er gjennomført med støtte fra EUs Program for livslang læring, et program underlagt Europakommisjonens generaldirektorat for utdanning og kultur.

Utdanningsdepartementenes representanter som som deltar i Senterets arbeid, uttrykte interesse for å utvikle et sett med indikatorer for inkluderende opplæring som de kunne bruke som et verktøy med henblikk på å overvåke utviklingen av nasjonal politikk og praksis. I tillegg kunne et sett med indikatorer være et verktøy på europeisk nivå som Senteret kunne bruke for å hente inn data om utviklingen i utvalgte land.

I alt var det 23 land – Belgia (flamsktalende og fransktalende del), Danmark, Estland, Frankrike, Hellas, Irland, Island, Italia, Kypros, Latvia, Litauen, Malta, Nederland, Norge, Portugal, Spania, Storbritannia (England og Skottland), Sveits, Sverige, Tsjekkia, Tyskland, Ungarn, Østerrike – som deltok i arbeidet ved å utnevne 32 nasjonale eksperter til prosjektet (ekspertenes kontaklinformasjon er oppgitt på side 45 i slutten av rapporten). Vi setter stor pris på innspillene fra ekspertene samt fra Senterets styremedlemmer og de nasjonale koordinatorene. Samtlige bidrag har vært med på å sikre en vellykket gjennomføring av prosjektet.

Denne rapporten beskriver rammeverket, grunnlaget og målsetningene for prosjektet, men også metodikken som er brukt og et første sett med indikatorer på tre områder (lovgivning, deltakelse, finansiering) innen inkluderende opplæring. Disse første indikatorene skal nå følges opp og gjøres virksomme ved å utvikle spesifikke indikatorer som legger til rette for overvåkning på nasjonalt og europeisk nivå.

---

¹ I denne rapporten brukes begrepet “inkluderende opplæring” slik det er definert i Salamanca-erklæringen (1994) og FN-konvensjonen om funksjonshemmedes rettigheter (2006), dvs. at inkluderende opplæring er et mål alle land skal jobbe mot. Man erkjenner at inkluderende opplæring er en kontinuerlig prosess – ikke et endelig resultat – og at ulike lands retningslinjer og praksis befinner seg på forskjellige stadier i denne utviklingen.

Ytterligere informasjon om prosjektaktivitetene er tilgjengelig på prosjektets nettsted: www.european-agency.org/agency-projects/indicators-for-inclusive-education

Cor Meijer

Direktør

Europeisk senter for utvikling av tilpasset opplæring

2. INNLEDNING

Hensikten med denne rapporten er å presentere de viktigste resultatene, rammeverket, grunnlaget og målsetningene for prosjektet Senteret har gjennomført med tittelen “Utvikling av et sett med indikatorer – for inkluderende opplæring i Europa”, samt metodikken som er benyttet i prosjektarbeidet.

I forkant av prosjektet ble medlemslandenes representanter enige om å utvikle en metodikk som skulle føre til et sett med indikatorer på nasjonalt nivå, men som også kunne brukes på europeisk nivå, med et klart fokus på politiske forhold som kan støtte opp om eller hindre utviklingen av inkluderende opplæring i skolen. Flere europeiske og internasjonale institusjoner har påtatt seg oppgaven med å utvikle indikatorer på bestemte politiske områder. Med utgangspunkt i disse erfaringene har prosjektet utviklet indikatorer for inkluderende opplæring. Prosjektet har gitt to viktige resultater. For det første: utvikling og iverksetting av en metode for å identifisere relevante indikatorer basert på grasrotinitiativer og enighet blant eksperter fra Senterets medlemsland. For det andre: et første sett med indikatorer for dette området og ideer omkring hvordan de kan gjøres målbare (dvs. egnet for overvåkning).

Totalt 32 eksperter fra 23 land deltok i prosjektarbeidet. Med sin ekspertise og kompetanse bidro de med verdifulle innspill som ga grunnlag for refleksjon og diskusjon under prosjektmøtene og arbeidsgruppens møter, og som var nyttige med hensyn til utviklingen av prosjektets metodikk og oppnåelsen av de viktigste resultatene. Uten deres bidrag ville det ikke vært mulig å gjennomføre dette prosjektet.

Denne rapporten har følgende oppbygning: Etter forordet (del 1) og denne innledningen (del 2), gir del 3 en oversikt over rammeverket og grunnlaget for prosjektets mål, etterfulgt av del 4, som beskriver målsetningene. Del 5 gjør rede for de viktigste begrepene og definisjonene som er brukt gjennom prosjektet. Del 6 gir eksempler på andre indikatorer som er utviklet på europeisk/internasjonalt nivå innenfor tilpasset opplæring/spesialundervisning. Rammeverket og metodikken som er brukt for å utvikle indikatorer for forholdene for inkluderende opplæring i dette prosjektet forklares i del 7, inklusive et sett med indikatorer på tre nøkkelområder innen inkluderende opplæring: lovgivning, deltakelse og finansiering. Del 8 forklarer

hvordan tilnærmingen som er brukt i prosjektet samsvarer med tidligere og fremtidig arbeid i regi av Senteret ved å vise til tematiske prosjekter og resultatene fra disse. Den siste delen tar for seg spørsmålet om hvilke ytterligere tiltak som er nødvendige for å ta i bruk settet med indikatorer til overvåkingsformål.

Denne rapporten retter seg mot forskjellige målgrupper. Den er bygd opp slik at en leser som er interessert i begrepene og prosessen knyttet til utviklingen av indikatorer kan lese de ulike delene fortløpende. Lesere som er mest interessert i settet med indikatorer kan slå rett opp på del 7. Del 8 og 9 viser hvordan arbeidet som presenteres passer inn i Senterets nåværende aktiviteter og hvilke videre tiltak som kreves i forbindelse med utviklingen av virksomme indikatorer.

3. RAMMEVERK OG GRUNNLAG

Inkluderende opplæring er ikke et statisk fenomen. Det har utviklet seg på forskjellige måter og er fortsatt i stadig utvikling. I andre publikasjoner utgitt av Senteret (f.eks. Watkins, 2007) sies det tydelig at *“Oppfatninger, retningslinjer og praksis i forbindelse med inkluderende opplæring er i konstant endring i alle land.”* (s. 20) Mange land er i ferd med å revurdere og endre sin politikk og lovgivning med hensyn til inkluderende opplæring, enten på grunnlag av kunnskap og erfaringer fra pågående prøveprosjekter, ved å innføre nye finansieringsordninger for tilpasset opplæring/spesialundervisning, eller ved å iverksette nye retningslinjer/lover knyttet til kvalitetssystemer og overvåkning i utdanningen. Endringsprosesser gjør det imidlertid nødvendig å ha verktøy for å overvåke disse endringene.

Overvåkningsverktøyene tar gjerne utgangspunkt i et sett med indikatorer som måles med jevne mellomrom for å se om de tilskattede målene er nådd. I dag finnes det imidlertid svært få kvalitative eller kvantitative indikatorer innen tilpasset opplæring/spesialundervisning og inkluderende opplæring på europeisk nivå. Behovet for et slikt overvåkningsverktøy gjenspeiles i resultatene fra en europeisk spørreundersøkelse gjennomført av Senteret i 2006. Spørreundersøkelsen hadde som mål å kartlegge hvilke nåværende, fremvoksende og fremtidige emner og trender medlemslandene mente burde undersøkes innenfor tilpasset opplæring/spesialundervisning. Emnene og trendene som fremkom av spørreundersøkelsen ble valgt ut i lys av enkeltlandenes prioriteringer for tilpasset opplæring/spesialundervisning samt Det europeiske råds prioriteringer for utdanning på europeisk nivå (2000). Utdanningsdepartementene i 22 europeiske land deltok i spørreundersøkelsen. Resultatene ga et klart inntrykk av at landene var spesielt interessert i å utvikle indikatorer innen inkluderende opplæring.

Dette resultatet er i tråd med dokumentet *“Education and training in Europe: diverse systems, shared goals for 2010: The work programme on the future objectives of education and training systems”* (Europakommisjonen, 2002), som gjør det klart hva som må til for å oppnå det andre strategiske målet medlemslandene har satt seg: *Forenkle tilgangen for alle til utdanning og opplæring.*

Formål 2.3. Fremme aktivt medborgerskap, like muligheter og sosial samhörighet: *“Utdannings- og opplæringsystemene spiller en viktig rolle i opprettholdelsen av demokratiske samfunn i Europa. Et grunnleggende prinsipp som må forsterkes er at alle borgere skal ha lik tilgang til utdanning og opplæring. Dette innebærer at det i medlemsstatene må rettes spesiell oppmerksomhet mot å støtte utsatte grupper og enkeltpersoner, spesielt de med funksjonshemninger eller læreversker.”* (s. 25)

Dette prosjektet er laget som et første skritt mot å gi medlemslandene de opplysningene de mangler om indikatorer på dette området som et grunnlag for å overvåke utviklingen i sitt land. Videre er det stadig større etterspørsel etter opplysninger knyttet til indikatorer fra eksterne organer og organisasjoner, f.eks. fra Europakommisjonen.

Prosjektet gir ikke informasjon om inkludering i seg selv, men forsøker å presentere faste rutiner for utvikling av indikatorer ved hjelp av en grasrotbasert metode samt et fremforhandlet forslag til et foreløpig sett med indikatorer.

4. MÅLSETNINGER

Medlemslandenes representanter og ekspertene som deltok diskuterte seg frem til at formålet med prosjektet skulle være å utvikle et sett med indikatorer på nasjonalt nivå, men som også kunne brukes på europeisk nivå, med et klart fokus på politiske forhold som kan støtte eller hindre utviklingen av inkluderende opplæring i skolen.

Mer konkret har prosjektet hatt som mål å utarbeide:

- Et rammeverk og en metodikk som kan brukes for å utvikle indikatorer i dette prosjektet og i fremtidige tematiske prosjekter vedrørende inkluderende opplæring i regi av Senteret;
- Et første sett med kvantitative og kvalitative indikatorer for politiske retningslinjer for inkluderende opplæring som kan brukes på nasjonalt nivå;
- Et mindre sett med viktige kvantitative og kvalitative indikatorer knyttet til politiske retningslinjer for inkluderende opplæring som kan brukes på europeisk nivå.

Settet med indikatorer som er utviklet i prosjektet:

- Tar utgangspunkt i de viktigste resultatene fra tidligere prosjektarbeid Senteret har gjennomført knyttet til inkluderende opplæring;
- Bygger på resultatene fra en europeisk høring for unge med behov for tilpasset opplæring/spesialundervisning (*Unge stemmer: Hvordan imøtekomme mangfoldet i opplæringen*, Lisboa-erklæringen, 2007, Soriano et al., 2008);
- Er utarbeidet ved hjelp av grasrotinnspill på europeisk nivå for å sikre at det kan brukes i de forskjellige utdanningssystemene i ulike deler av Europa.

Den videre målsetningen for prosjektet og dets resultater har vært å bruke disse indikatorene for inkluderende opplæring for å:

- Gi medlemslandene et verktøy til overvåkning av utviklingen i nasjonal politikk og praksis;
- Gi en grundig dekning av de tre utvalgte nøkkelområdene innen inkluderende opplæring: lovgivning, finansiering og deltakelse;

- Identifisere viktige områder innen inkluderende opplæring hvor det er behov for ytterligere arbeid;
- Gi Senteret et verktøy på europeisk nivå som kan brukes ved innsamling av data om utviklingen i ulike land.

Prosjektet hadde til hensikt å danne grunnlaget for utviklingen av et sett med avtalte kvalitative og kvantitative indikatorer, der samtlige indikatorer var akseptert av alle medlemslandene som deltok. Ved hjelp av egnede indikatorer kan inkluderende opplæring åpnes for konstruktiv sammenlikning og gjensidig utveksling av gode (dvs. effektive og vellykkede) metoder. Indikatorene skulle også gi hvert enkelt land et verktøy til overvåkning av utviklingen innen egen politikk og praksis. Enkelte land bruker kanskje allerede liknende overvåkningsverktøy basert på bruk av indikatorer, men det finnes ikke noe felles sett med indikatorer som legger til rette for en slik sammenlikning og erfaringsutveksling som vi har beskrevet over. Denne felles utviklingen av indikatorer på europeisk nivå gir prosjektet en ekstra merverdi med europeisk fortegn.

5. BEGREPER OG DEFINISJONER

5.1 Inkludering

Begreper som tilpasset opplæring/spesialundervisning, inkluderende opplæring og inkluderende skoler tolkes svært ulikt forskjellige steder i Europa. Man mente derfor det var viktig og nyttig å starte prosjektet med å diskutere, klargjøre og bli enige om tolkningen av en rekke begreper og definisjoner som er utviklet og brukt av Senteret tidligere, og som kunne støtte opp under prosjektarbeidet.

Senterets arbeid har et tydelig fokus på utviklingen av tilpasset opplæring/spesialundervisning. Selv om Senteret anerkjenner at tilpasset opplæring/spesialundervisning og behov for tilpasset opplæring/spesialundervisning er to sider av samme sak, vektlegger Senterets arbeid *systemer og tilbud*, og ikke bestemte typer eller kategorier av behov.

Definisjonen og forståelsen av hva som menes med tilpasset opplæring/spesialundervisning varierer sterkt fra land til land. Det finnes ingen felles tolkning av begreper som *handikap*, *spesielle behov* eller *funksjonshemminger* på tvers av landegrensene. Senteret har i andre publikasjoner (f.eks. Meijer, 2003) tydelig uttalt at "*forskjellene beror mer på administrative, økonomiske og juridiske reguleringer enn på landsspesifikke forskjeller i forhold til forekomst av og former for spesielle behov.*" (s. 126)

Ut fra arbeidet som Senteret har utført så langt, er det åpenbart at den nåværende tendensen i Europa er å utvikle en politikk som tar sikte på å inkludere elever/studenter med behov for tilpasset opplæring/spesialundervisning i ordinære skoler og sørge for at lærerne får varierende grad av støtte i form av ekstra ansatte, undervisningsmateriell, etterutdanning og hjelpemidler.

Erfaringer fra mange land viser at inkluderingen av barn og ungdom med behov for tilpasset opplæring/spesialundervisning er mest vellykket når den finner sted på inkluderende skoler som omfatter (nesten) alle barna som bor i samme område. Det er innenfor et slikt miljø at barna med behov for tilpasset opplæring/spesialundervisning kan få størst mulig faglig fremgang og best mulig sosial inkludering.

Det råder ulike oppfatninger om hvilke miljøer som kan kalles "inkluderende". Andre publikasjoner utgitt av the Agency (f.eks.

Meijer, 2005) gir en funksjonell definisjon av inkluderende miljøer: *“... pedagogiske miljøer der elever med spesielle behov følger mesteparten av læreplanen i ordinære klasser, side om side med klassekamerater uten behov for tilpasset opplæring/spesialundervisning.”* (s. 9)

Variasjonen i miljøer og tjenestetilbud i de forskjellige landene understreker imidlertid hvor vanskelig det er å sammenlikne situasjonen i ulike deler av Europa. Alle land befinner seg på *“forskjellige steder på veien mot inkludering som beskrives i Salamanca-erklæringen”* (Peacey, 2006). Selve begrepet “inkludering” har også vært under utvikling siden det ble lansert i pedagogisk sammenheng. Andre publikasjoner fra Senteret (f.eks. Watkins, 2007) kommenterer utviklingen ved å peke på at begrepet nå omfatter *“en mye bredere elevgruppe som lett faller utenfor, og ikke bare elever med behov for tilpasset opplæring/spesialundervisning.”* (s. 16) Inkludering kan ses som et forsøk på å flytte tanken omkring utdanning for alle utover ordinære skolemiljøer der elevene kan være integrert – altså fysisk befinne seg på samme sted – uten at de nødvendigvis deler den samme opplevelsen av utdanningen som klassekameratene gjør. I begrepet “inkludering” er det underforstått at elever med behov for tilpasset opplæring/spesialundervisning har “tilgang til læreplanen” på den måten som best ivaretar deres behov.

Både i dette prosjektet og i andre prosjekter i regi av Senteret har UNESCOs Salamanca-erklæring fra 1994 (UNESCO, 1994) om inkluderende opplæring vært retningsgivende: *“Ordinære skoler med inkluderende orientering er den beste måten å bekjempe diskriminerende holdninger, skape gjestfrihet, bygge opp et inkluderende samfunn og oppnå utdanning for alle på. Slik sikres et flertall av elevene en effektiv utdanning, og kostnadseffektiviteten i hele utdanningssystemet øker.”* (s. 8)

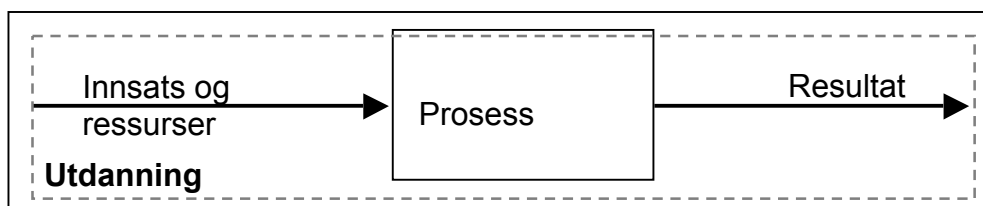
5.2 Politiske indikatorer

Under dette punktet beskriver vi en innsats-prosess-resultat-modell som er tilpasset undervisningssektoren.

I slutten av denne rapporten finner du en ordliste over nøkkelbegreper som brukes i teksten. Den inneholder nærmere forklaringer og definisjoner av noen av faguttrykkene som brukes i de neste delene av rapporten.

Systemet – illustrert gjennom figur 1 – består av tre deler:

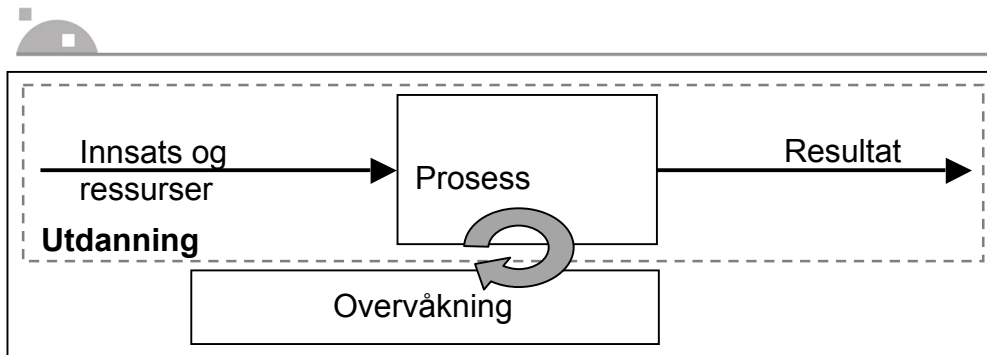
Innsats og ressurser viser til alle faktorene som føres inn i systemet for å oppnå et bestemt resultat. I utdanningsammenheng kan innsats og ressurser omfatte økonomiske ressurser eller utdanningsrelatert lovgivning, men også utdanningsnivået til lærere eller forhold knyttet til infrastruktur. Utdanningsprosessene omdanner innsatsen og ressursene til *resultater*. Resultatene kan være effektivitetsmål som deltakelsesgrad eller oppnåelse av mål i læreplanen. Denne rapporten setter imidlertid søkelys på relevansen av resultater som tydeliggjør effektene, virkningene eller konsekvensene av innsatsen og prosessene, f.eks. faglig og funksjonell lese- og skriveevne, selvstendighet eller medborgerskap. *Prosess* henviser til alle utdanningsrelaterte aktiviteter, som fremgangsmåter, praksis på lands-, skole- eller distriktsnivå, eller praksis i klasseroms-undervisningen.

Figur 1: Innsats-prosess-resultat-modell for utdanning

Overvåkning viser til en systematisk prosess med periodisk eller kontinuerlig oppsyn eller testing for å vurdere nivået eller verdien på indikatorene som har kvalitetsmål eller målverdier. Overvåkning er en nødvendig aktivitet i enhver prosess for kontinuerlig forbedring. Det gir en sammenheng mellom (foreløpige) resultater og bruken av innsats/ressurser og (om-)forming av prosessen (se figur 2). Overvåkningen kan foretas på forskjellige nivåer; i et desentralisert utdanningsystem kan den f.eks. finne sted på regionalt nivå, eller til og med på skolenivå. Resultatene fra overvåkningen kan gjøres offentlig tilgjengelig, eller begrenses til brukere som er direkte involvert i å administrere utdanningsprosessene.

Figur 2: Overvåkning i en innsats-prosess-resultat-modell

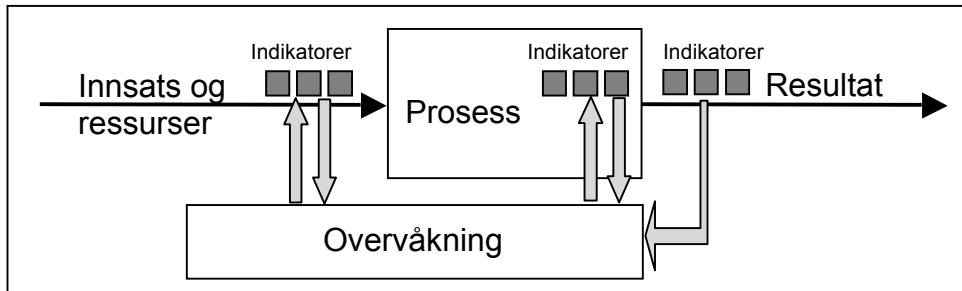
I forbindelse med dette prosjektet kan indikatorene ses på som “følere” som er laget og plassert slik at de kan oppdage alle relevante endringer. Når indikatorene inngår i et overvåkningssystem, gjør de det mulig for brukerne å fokusere på områder der det er behov for økt oppmerksomhet.

Indikatorene må derfor:

- Dekke alle relevante områder (dvs. ikke ha “dødsone” der eventuelle endringer ikke oppdages);
- Være følsomme nok til at de registrerer endringer når de inntreffer;
- Være informative, dvs. dokumentere årsaken til en endring.

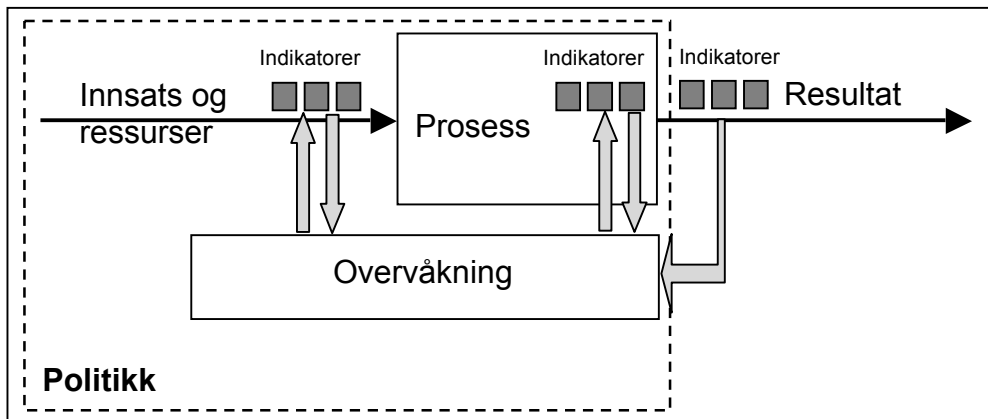
Selv om det ofte er slik at indikatorene hovedsakelig fokuserer på resultatene (f.eks. indikatorer og referansepunkter som overvåker fremdriften mot å oppnå utdanningsmålene i Lisboa-erklæringen), er det av og til mangel på indikatorer knyttet opp mot innsats/ressurser og prosessiden – indikatorer som kan bidra til en forståelse av hvorfor resultatene endres eller ikke endres.

Årsaken er at resultatindikatorene som regel ikke kan påvirkes *direkte* når overvåkingen avdekker avvik mellom verdiene for resultatindikatorene og de planlagte verdiene. Endringer i bruken av ressurser eller innsats samt endringer i prosessene brukes (*indirekte*) for å påvirke resultatsiden. Derfor er det viktig å også overvåke indikatorene på disse to områdene (se figur 3).

Figur 3: Fordelingen av indikatorer i overvåkingen

Offentlig politikk kan defineres som et system bestående av lover, forskrifter, tiltak og økonomiske prioriteringer. I denne sammenheng er *lovgivningen* en del av politikken. Loven på et bestemt område omfatter en bestemt lovgivning tuftet på konstitusjonell og internasjonal lov. Figur 4 illustrerer hvordan denne definisjonen samsvarer med innsats-prosess-resultat-modellen. Det bør understrekes at et overvåkningssystem på lokalt/regionalt/nasjonalt nivå også bør ses på som en del av det politiske rammeverket.

Figur 4: Overvåkningssystem med fokus på politiske retningslinjer

Lovgivningen kan også forstås som systemet som knytter sammen mer spesifikke retningslinjer på en helhetlig måte for å sikre at enkeltstående politiske mål faktisk kan nås når retningslinjene omsettes i praksis. Derfor fokuseres det mer på at de politiske retningslinjene skal ha en innbyrdes sammenheng, at det skal være samsvar mellom ulike politiske initiativer, og at de politiske initiativene skal være bærekraftige. Som tidligere nevnt betrakter denne modellen lovgivningen som en innsats/ressurs i utdanningen.

Som følge av prosjektets fokus på politiske retningslinjer tar vi bare indirekte for oss resultatindikatorerne i denne rapporten. Resultatindikatorerne er imidlertid avgjørende informasjonskilder i et overvåkningssystem, slik figur 3 og 4 viser. Prosjektet tok derfor sikte på å utvikle et sett med indikatorer knyttet opp mot innsats/ressurser og prosesser som kan brukes sammen med nasjonale, europeiske eller internasjonale resultatindikatorer. Dermed kan hvert enkelt land som tar i bruk indikatorene vi beskriver senere i denne prosjektrapporten, legge til sine egne resultatindikatorer for å fullføre settet med overvåkningsindikatorer.

6. INDIKATORER FOR TILPASSET OPPLÆRING/SPECIAL- UNDERVISNING OG INKLUDERENDE OPPLÆRING

For å få oversikt over dagens situasjon når det gjelder indikatorer for tilpasset opplæring/spesialundervisning, ble ekspertene som deltok i prosjektet bedt om å plukke ut og gjennomgå noen aktuelle eksempler på indikatorer utviklet på europeisk og internasjonalt nivå. Denne gjennomgangen tyder på at det er utført noe forskningsarbeid og studier omkring indikatorer for tilpasset opplæring/spesialundervisning og inkludering med det formål å fremme og forbedre kvaliteten på opplæring i inkluderende miljøer. De ulike settene med indikatorer som er utviklet for tilpasset opplæring/spesialundervisning og inkludering, omfatter områdene *innsats*, *prosess* og *resultat* samt nivåene *makro* (lovgivning, politisk og administrativt rammeverk), *meso* (skole, kommunale tjenester), *mikro* (klasserom) og *person* (lærer, elev). Nedenfor nevner vi noen eksempler.

Inkluderingshåndboka

Booth og Ainscow (2002) har utviklet en rekke indikatorer som støtter en inkluderende utvikling i skolen. Håndboka gjør greie for en støttende prosess i skolen som er basert på egenvurdering og utvikling, og som bygger på synspunkter fra personale, elever/studenter og foreldre samt andre medlemmer av lokalsamfunnet. Her gis en detaljert redegjørelse for hvordan hindre for læring og deltakelse kan reduseres for alle elever/studenter. Indikatorene dekker tre områder:

- *Opprettelsen av inkluderende kulturer* (samfunnsbygging, etablering av inkluderende verdier);
- *Utformingen av inkluderende politikk* (utvikling av en skole for alle, organisering av støtte til mangfold);
- *Utviklingen av en inkluderende praksis* (retningslinjer for læringen, mobilisering av ressurser).

Kvalitetsindikatorer i tilpasset opplæring/spesialundervisning

Hollenweger og Haskell (2002) har utviklet en rekke kvalitetsindikatorer som omfatter innsats og ressurser, prosesser og resultater i utdanningen:

- *Innsats og ressurser*: politikk, samfunnskarakteristikker, ressurser, personale, elevkarakteristikker, familiekarakteristikker;
- *Prosesser*: praksis på nasjonal-/skoledistriktnivå, bygningsmessige forhold, klasseromsundervisning, elevrelaterte forhold;
- *Resultater for systemer og enkeltpersoner*: faglig og funksjonell leseevne, fysisk helse, ansvar og selvstendighet, medborgerskap, personlig og sosial trivsel, tilfredshet.

Disability Rights in Education Model (DREM)

Peters, Johnstone og Ferguson (2005) utviklet sin Disability Rights in Education Model (DREM – modell for funksjonshemmedes rettigheter i opplæringen) på grunnlag av hovedprinsippene for inkluderende opplæring. Modellen er et rammeverk på flere nivåer som kan brukes for å evaluere inkluderingen av elever/studenter med behov for tilpasset opplæring/spesialundervisning på skole-/lokalnivå, nasjonalt nivå eller internasjonalt nivå. DREM er et verktøy beregnet for beslutningstakere innen utdanning, ansatte i undervisningssektoren, andre berørte i samfunnet og organisasjoner for funksjonshemmede. DREM illustrerer det dynamiske samspillet mellom resultater, ressurser, kontekst og innsats.

På hvert av de tre nivåene (lokalt, nasjonalt, internasjonalt) finnes det en rekke innbyrdes forbundede resultater samt en rekke tilretteleggende resultater. Disse resultatene fungerer som katalysatorer som sikrer at undervisningen og læringen gir de forventede individuelle og sosiale fordelene som blir de overordnede resultatene av modellen. Ressurser, kontekster og andre innsatsfaktorer utgjør de materielle og sosiale vilkårene som gjør det mulig å omsette systemet med tilretteleggende resultater og opplæringsprosesser i praksis.

Dette er ikke en uttømmende oversikt, men noen få eksempler ekspertene i prosjektet har samlet inn for å dokumentere noe av arbeidet som er gjort for å utvikle indikatorer for tilpasset opplæring/spesialundervisning og inkluderende opplæring på europeisk og internasjonalt nivå. Målet med gjennomgangen var å kartlegge i hvilken grad de eksisterende settene med indikatorer var egnet for å brukes i forbindelse med Senterets prosjekt.

I tillegg til å ta for seg det europeiske/internasjonale nivået, ble prosjektdeltakerne bedt om å se nærmere på hva som allerede er

tilgjengelig på nasjonalt nivå av kvalitative og kvantitative indikatorer for å måle eksisterende politikk innen inkluderende opplæring. Deltakerne har antydnet at bruken av indikatorer står høyt på den politiske dagsordenen i mange land, og mange av landene har utviklet eller er i ferd med å utvikle indikatorer for inkluderende opplæring på ulike nivåer (skole, klasserom osv.).

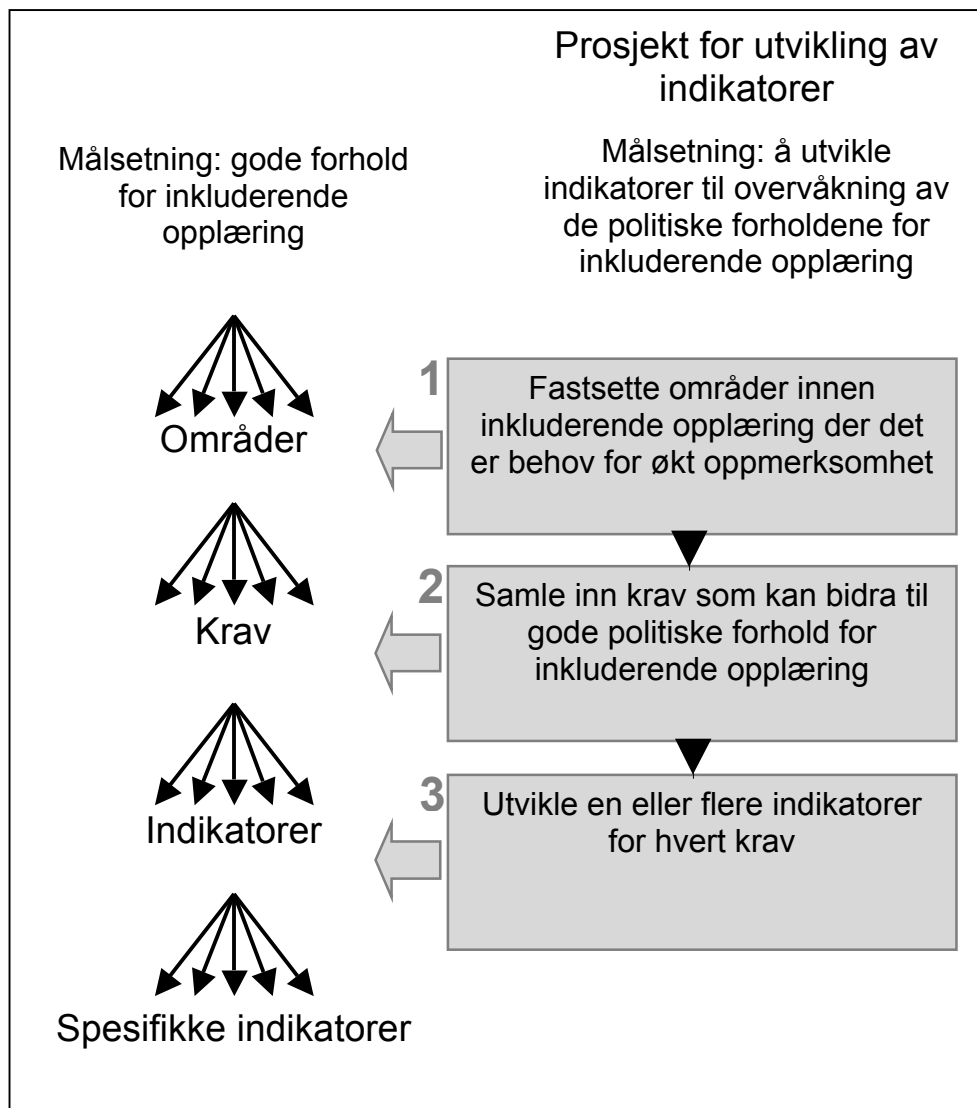
I mange land samt på europeisk og internasjonalt nivå er det utviklet en rekke indikatorer for å overvåke tilpasset opplæring/spesialundervisning og inkluderende opplæring på forskjellige nivåer, hovedsakelig på skole- og klasseromsnivå. Ekspertene som deltok i prosjektet erkjenner imidlertid at ingen av settene med indikatorer som finnes i dag, er egnet for å overføres til og brukes av andre nasjonale opplæringsmiljøer eller på europeisk nivå.

Det er forskjellige årsaker til dette, som indikatorenes fokus (f.eks. på skole- eller klasseromsnivå) eller dekningsgraden av inkluderende opplæring (nøkkelfaktorene som utgjør inkluderende opplæring) osv. Dessuten er det ingen av indikatorsettene som ekspertene har gjennomgått, som brukes for å overvåke eksisterende politikk innen inkluderende opplæring på nasjonalt nivå.

7. UTVIKLING AV INDIKATORER INNENFOR RAMMEN AV PROSJEKTET

Dette prosjektet hadde til hensikt å presentere en kombinasjon av indikatorer fra hele kvalitetsprosessen, dvs. først og fremst fra innsats/ressurser og prosess, men også fra resultater der det var relevant. Prosjektet brukte derfor en grasrotbasert metode som tok sikte på å favne inkluderende opplæring i hele sin bredde.

Figur 5: Utviklingen av indikatorer

Med utgangspunkt i prosjektets mål om å utarbeide et sett med indikatorer for Senterets overvåkning av utdanningspolitiske forhold fastsatte ekspertene først alle *områdene* der det er behov for økt oppmerksomhet. Hvert område ble deretter delt inn i relevante *krav* som i praksis utgjør eksempler på god politikk på de ulike områdene. Til slutt ble det utviklet *indikatorer* som bidrar til å identifisere gunstige politiske forhold med hensyn til inkluderende opplæring. Et siste trinn – som ikke ble planlagt å finne sted innenfor rammen av dette prosjektet, men i oppfølgingsarbeidet – er å komme frem til en eller flere *spesifikke indikatorer* for hver indikator som legger til rette for målinger og sammenlikninger enten med tidligere målinger eller med data fra andre land.

Figur 5 illustrerer oppdelingen av utdanningsfeltet i områder, krav, indikatorer og spesifikke indikatorer samt tilnærmingen som ble brukt i prosjektet. Disse hierarkiske nivåene beskrives nærmere i de neste avsnittene.

Områder

Under arbeidsgruppens møter fastsatte deltakerne en rekke områder – med utgangspunkt i ekspertenes drøftinger – som ble ansett som viktige innen inkluderende opplæring og derfor burde tas i betraktning. Nøkkelområdene som ble fastsatt, dekker de viktigste sidene av inkluderende opplæring og utgjør det innholdsmessige rammeverket for å identifisere og definere politiske krav som kan støtte opp under eller hindre utviklingen av inkluderende opplæring i skolen. Disse områdene er angitt under punkt 7.1.

Som følge av prosjektets tidsbegrensninger samt det faktum at andre tematiske prosjekter og prosjektoppdateringer som allerede er planlagt i Senterets flerårige arbeidsprogram vil ta for seg noen av disse temaene, ble det besluttet å prioritere og fokusere på et utvalg av områdene. Disse områdene ble valgt ut på grunnlag av hvor viktige ekspertene anså dem for å være, og prioriteringen tok hensyn til Senterets planer for fremtidige prosjektaktiviteter. Deltakerne ble enige om å fokusere på områdene *lovgivning, deltakelse og finansiering*.

Krav

Kravene beskriver forhold som har avgjørende betydning for inkluderende opplæring og er formulert på en måte som uttrykker kvalitetsnivået som kreves, f.eks. *fullstendig samsvar* mellom

nasjonal utdanningslovgivning og internasjonale avtaler. Ekspertene som deltok møttes to ganger i løpet av prosjektperioden og kom frem til sett med krav for de tre utvalgte områdene. Disse settene ble til slutt gjennomgått av prosjektrådgivningsgruppen og omformulert for å unngå overlapping eller motsigelser. Alle kravene er angitt under punkt 7.2.

Det er selvfølgelig mange måter å oppfylle de innsamlede kravene på. Prosjektet tok også mål av seg – der det var mulig innenfor tiden man hadde til rådighet – å samle inn alternative måter å iverksette mange av disse kravene på.

Indikatorer

Indikatorerne peker på forhold som utgjør en eller flere bestanddeler av kravet (f.eks. samsvar med internasjonale avtaler). De inneholder ikke noe kvalitetsutsagn og sier heller ikke noe om hvorvidt de spesifikke måleindikatorerne er kvalitative eller kvantitative. Derimot identifiserer/navngir indikatorerne det konkrete forholdet som må evalueres og overvåkes (i dette tilfellet “samsvar”). Flere indikatorer kan knyttes opp mot hvert krav. Listen over indikatorer er å finne under punkt 7.3.

Spesifikke indikatorer

De spesifikke indikatorerne gjør de ulike indikatorerne virksomme. Hver indikator kan ha en eller flere spesifikke indikatorer som måler enten kvalitative eller kvantitative forhold.

De kvalitative spesifikke indikatorerne (som f.eks. måler graden av samsvar) krever en prosess som bygger på en skala med forhåndsdefinerte verdier (dvs. en ordinalskala) for at de skal bli virksomme. Verdiene som skal defineres er lineært ordnet, f.eks. med betegnelser som “dårlig”, “middels” eller “god”, som uttrykker både rangordning og kvalitet. Minimale kvalitative skalaer består kun av to verdier, f.eks. “finnes” og “finnes ikke”, eller “ja” og “nei”. Lister over spesifikke indikatorer som bare benytter minimale kvalitative skalaer kan også brukes som sjekklister.

De kvantitative spesifikke indikatorerne er alltid utformet som en proporsjon mellom to målbare faktorer. Den spesifikke indikatoren blir dermed uavhengig av størrelsen på populasjonen som undersøkes i indikatoren.

Resultatet i seg selv gir ikke umiddelbart noe informasjon om

hvorvidt verdien som er oppnådd og observert er god eller ikke, men ved å sammenlikne den kvantitative spesifikke indikatoren med andre verdier blir det mulig å vurdere denne. Sammenlikningen kan foretas enten ved hjelp av verdier fra samme land målt på ulike tidspunkter (f.eks. i forbindelse med en trendanalyse) for å anslå om en bestemt situasjon utvikler seg i riktig retning, eller ved å bruke verdier fra andre land til sammenlikning eller gjensidig læring.

Som følge av den betydelige innsatsen som var nødvendig for å utvikle spesifikke indikatorer med tilstrekkelig kvalitet, ble det ikke planlagt å behandle denne problemstillingen i dette ettårige prosjektet.

7.1 Områder

Listen nedenfor angir et utvalg områder som anses for å være relevante for inkluderende opplæring med tanke på utviklingen av politiske retningslinjer. Den utgjør ikke nødvendigvis en fullstendig liste og inneholder ikke nødvendigvis alle forhold av samme type, relevans eller nivå. Likevel dekker punktene alle nøkkelområdene som ble diskutert blant de 32 ekspertene i løpet av prosjektet:

1. Lovgivning og balanse/samsvar mellom inkluderende opplæring og andre politiske initiativer.
2. Klare nasjonale retningslinjer for inkluderende opplæring:
  - Akseptabel nasjonal holdning til måling av resultater i undervisningssektoren;
  - Sammenheng mellom generelle og spesielle tjenestetilbud; forebygge behovet for spesiell tilrettelegging.
3. Bruk av verdier som ligger til grunn for læreplanen som referansepunkter:
  - Læreplan;
  - Sertifisering.
4. Inkluderende vurderingssystemer:
  - Kartlegging av behovet for tilpasset opplæring/spesialundervisning, f.eks. ved hjelp av formativ vurdering/ underveisvurdering av læringsmetoder for alle elever/studenter.
5. Mulighet for elever/studenter og foreldre til å delta i

beslutningsprosessene.

6. Sammenheng mellom inkluderende opplæring og livslang læring/tidlig intervensjon.
7. Incentiver for tildeling av ressurser og støtte; forhåndstildeling av ressurser til skolene kontra ressurstildeling basert på behovsanalyse.
8. Finansiering og prosesser knyttet til finansieringsmekanismer.
9. Samarbeid på tvers av sektorer.
10. Tverrfaglige støttesystemer.
11. Lærerutdanning/opplæring av fagpersoner (herunder bruk av informasjons- og kommunikasjonsteknologi (IKT)).
12. Systemer/kulturer som oppmuntrer lærere til samarbeid og laginnsats.
13. Differensiering, mangfold og flerkulturell opplæring i klasserommet.
14. Systemer som klargjør ansvarsplikten.

Innenfor rammen av dette prosjektet ble tre av de 14 områdene over valgt ut for å undersøkes nærmere: lovgivning, deltakelse og finansiering.

7.2 Krav

Nedenfor presenterer vi settene med krav som ekspertene som deltok i prosjektet har utviklet. Disse er knyttet opp mot tre politiske nøkkelområder (lovgivning, deltakelse, finansiering) som ser ut til å kunne ha en positiv innvirkning på inkluderende opplæring på nasjonalt nivå.

Krav knyttet til lovgivning

På dette området skal balansen og samsvaret mellom inkluderende opplæring og andre politiske initiativer evalueres. Dette forutsetter at følgende krav oppfylles:

1. Fullt samsvar mellom nasjonal utdanningslovgivning og internasjonale avtaler.
2. Fullt samsvar mellom forskjellige lover på nasjonalt nivå.

-
-
3. Utdanningslovgivningen omfatter alle utdanningsnivåer.
  4. Utdanningslovgivningen stiller krav til kvaliteten på opplæring og etterutdanning av lærere, psykologer, ikke-pedagogisk personale osv., spesielt med tanke på å håndtere mangfold.
  5. Utdanningslovgivningen sikrer fleksibilitet, mangfold og likhet for alle elever/studenter ved samtlige utdanningsinstitusjoner.
  6. Utdanningslovgivningen stiller klare krav til overvåkning og ansvarsplikt ved samtlige utdanningsinstitusjoner og for alle elever/studenter.

Krav knyttet til deltakelse

På dette området skal retningslinjer for skoleinntak og skolevalg samt temaer som læreplan, fastsettelse av opplæringsbehov og vurdering evalueres. Dette forutsetter at følgende krav oppfylles:

1. Retningslinjene for skoleinntak fremmer tilgang til ordinære skoler for samtlige elever/studenter.
2. Nasjonale retningslinjer til læreplanen, dersom slike finnes, sikrer inkludering av samtlige elever/studenter.
3. Dersom nasjonale prøver benyttes, følger de prinsippene for inkluderende opplæring fullt ut og er ikke til hinder for deltakelse i vurderingsrutiner eller læring.
4. Identifiseringen av opplæringsbehov og vurderingssystemer fremmer og støtter inkludering.

Krav knyttet til finansiering

På dette området skal finansiering og prosesser knyttet til finansieringsordninger samt insentiver for tildeling av ressurser og støtte evalueres. Dette forutsetter at følgende krav oppfylles:

1. Finansieringspolitikken støtter inkluderende opplæring.
2. Finansieringspolitikken tar utgangspunkt i opplæringsbehov.
3. Finansieringspolitikken sikrer fleksible og effektive tiltak som ivaretar elevenes/studentenes behov.
4. Finansieringspolitikken fremmer støtte fra relaterte tjenester og nødvendig samarbeid på tvers av sektorer.

7.3 Indikatorer

Indikatorer knyttet til lovgivning

Indikator for krav nr. 1:

Fullt samsvar mellom nasjonal utdanningslovgivning og internasjonale avtaler:

- 1.1 Den nasjonale utdanningslovgivningen er i samsvar med internasjonale avtaler (f.eks. Salamanca-erklæringen, FN-konvensjoner osv.).

Indikator for krav nr. 2:

Fullt samsvar mellom forskjellige lover på nasjonalt nivå:

- 2.1 Samsvar mellom forskjellige nasjonale lover (f.eks. Likestillings- og diskrimineringsloven, utdanningslover, lover som sikrer funksjonshemmedes rettigheter, lover som sikrer barns rettigheter osv.).

Indikatorer for krav nr. 3:

- 3.1 Utdanningslovgivningen omfatter alle utdanningsnivåer.
- 3.2 Det er fastsatt rutiner som gjør det mulig for lærere og andre fagpersoner å tidlig identifisere behovet for tilpasset opplæring/spesialundervisning hos elever/studenter på ulike utdanningsnivåer (f.eks. førskole, obligatorisk utdanning, høyere utdanning, etter- og videreutdanning, livslang læring).
- 3.3 Det er fastsatt rutiner for tidligst mulig identifisering og vurdering av behovet for tilpasset opplæring/spesialundervisning.
- 3.4 Det finnes tilstrekkelige ressurser for tidlig identifisering og vurdering av behovet for tilpasset opplæring/spesialundervisning.
- 3.5 Støtte til elever/studenter med behov for tilpasset opplæring/spesialundervisning gis helt fra behovet identifiseres og i henhold til prinsippene for inkludering.
- 3.6 Diskrimineringslovgivningen forenkler tilgangen til yrkesopplæring, høyere utdanning og etter- og videreutdanning.
- 3.7 Omfattende data om overgang og nye mål (jobb, videregående og høyere opplæring, yrkesopplæring) for

---

forskjellige elev-/studentgrupper samles inn av statlige eller uavhengige organisasjoner.

- 3.8 Det er fastsatt rutiner som skal sikre tilgang, et varig tjenestetilbud og positiv utvikling for samtlige elever/studenter på alle utdanningsnivåer (førskole, obligatorisk utdanning, høyere utdanning, etter- og videreutdanning).
- 3.9 Institusjonene som tilbyr yrkesopplæring utvikler fleksible læreplaner som kan tilpasses etter behovene og forventningene til samtlige elever/studenter.
- 3.10 Det er fastsatt rutiner som skal sikre nødvendig støtte, forsterkende tiltak og midler som gjør det enklere å informere og veilede elever/studenter med behov for tilpasset opplæring/spesialundervisning.

Indikatorer for krav nr. 4:

Utdanningslovgivningen stiller krav til kvaliteten på opplæring av lærere, psykologer, ikke-pedagogisk personale osv. spesielt med tanke på å håndtere mangfold:

- 4.1 Lærerutdanning og etterutdanning for lærere tar for seg problemstillinger knyttet til tilpasset opplæring/spesialundervisning.
- 4.2 Lærere og annet personale får hjelp til å utvikle sine kunnskaper, evner og holdninger omkring inkludering slik at de er forberedt til å oppfylle behovene til samtlige elever/studenter i et ordinært skolemiljø.
- 4.3 Det finnes kurs og muligheter for faglig utvikling som styrker lærernes pedagogiske ferdigheter.
- 4.4 Lærere planlegger, underviser og gjennomgår ting i fellesskap.
- 4.5 Egne ressurser settes til side for å sikre faglig utvikling som bidrar til å oppfylle spesielle behov i forbindelse med inkluderende opplæring.

Indikatorer for krav nr. 5:

Utdanningslovgivningen sikrer fleksibilitet, mangfold og likhet for alle elever/studenter ved samtlige utdanningsinstitusjoner:

- 5.1 Det er fastsatt regler/prosesser som skal sikre intersektorielt

- samarbeid mellom undervisnings-, helse- og sosialsektoren osv.
- 5.2 Det er fastsatt regler/prosesser som skal sikre samarbeid mellom det formelle utdanningssystemet og private utdanningsinstitusjoner.
  - 5.3 Det er fastsatt regler/prosesser som skal sikre alle elever/studenter – uten unntak – like muligheter og lik behandling i et utdanningssystem fritt for diskriminering.
  - 5.4 Det er fastsatt regler/prosesser som skal sikre de menneskelige og materielle ressursene som er nødvendige for å oppfylle behovene til samtlige elever/studenter.
  - 5.5 Det er fastsatt regler/prosesser som skal sikre fleksibel tilpasning av læreplaner og individuelle opplæringsplaner (IOP).
  - 5.6 Det er fastsatt regler/prosesser som skal sikre samtlige elever/studenter et vitnemål ved avsluttet skolegang.
  - 5.7 Det er fastsatt rutiner som skal sikre rådgivning for private organisasjoner og uformelle utdanningssystemer.
  - 5.8 Det er fastsatt regler/prosesser som skal sikre elever/studenter/foreldre/fagpersoner deltakelse i beslutningsprosesser.
  - 5.9 Det er fastsatt rutiner for hvordan konflikter skal løses.
  - 5.10 Det er fastsatt regler/prosesser som skal sikre fleksibilitet og gi mulighet for endringer som innfrir behovene og forventningene til samtlige elever/studenter, lærere og foreldre på de forskjellige nivåene i utdanningssystemet.

Indikatorer for krav nr. 6:

Utdanningslovgivningen stiller klare krav til overvåkning og ansvarspålegg ved samtlige utdanningsinstitusjoner og for alle elever/studenter:

- 6.1 Det er fastsatt regler for systemer som overvåker hvor effektivt tilbudet er (f.eks. egenvurdering, inspeksjon, kartlegging av tilbudet).
- 6.2 Det er fastsatt regler for systemer som overvåker hvor effektiv undervisningen og læringsstøtten er.

-
-
- 6.3 Det er fastsatt regler for systemer som overvåker deltakelsesgraden (f.eks. innskrivning, fullførelse, frafall og utvisning) blant forskjellige elev-/studentgrupper.

Indikatorer knyttet til deltakelse

Indikatorer for krav nr. 1:

Retningslinjene for skoleinntak fremmer tilgang til ordinære skoler for samtlige elever/studenter:

- 1.1 Det er fastsatt regler som pålegger skolene å gi samtlige elever/studenter mulighet til å lære, uavhengig av bakgrunn eller læreevner.
- 1.2 Det er fastsatt regler for tilrettelagt transport.
- 1.3 Det er fastsatt regler som angir krav til fremkommelighet ved oppføring av bygg, produksjon av utstyr og anlegging av infrastruktur.
- 1.4 Det er fastsatt regler som skal sikre samtlige elever/studenter tilgang til tekniske hjelpemidler i henhold til sine individuelle behov.
- 1.5 Det tas hensyn til elevenes/studentenes synspunkter på eget læringsmiljø.
- 1.6 Statistikk over antallet og prosentandelen av elever/studenter med behov for tilpasset opplæring/spesialundervisning i ordinære klasser, spesialgrupper på ordinære skoler, segregerte skoler og elever som er ekskludert fra utdannings-systemet, samles inn og overvåkes på forskjellige nivåer i utdanningssystemet.
- 1.7 Statistikk over antallet og prosentandelen av elever/studenter med behov for tilpasset opplæring/spesialundervisning som har fått opplæring i regi av helse- og sosialmyndighetene (barn i omsorg) eller ungdomsrettslige myndigheter, samles inn og overvåkes på forskjellige nivåer i utdanningssystemet.

Indikatorer for krav nr. 2:

Nasjonale retningslinjer til læreplanen, dersom slike finnes, sikrer inkludering av samtlige elever/studenter:

- 2.1 Det er fastsatt regler som skal sikre at læreplanen er tilstrekkelig fleksibel til å oppfylle elevenes individuelle

---

opplæringsbehov.

- 2.2 Det er fastsatt regler som skal sikre at læreplanene er relatert til elevenes/studentenes behov i hverdagen og ikke bare til faglig læring.

Indikatorer for krav nr. 3:

Dersom nasjonale prøver benyttes, følger de prinsippene for inkluderende opplæring fullt ut og er ikke til hinder for deltakelse i vurderingsrutiner eller læring:

- 3.1 Det er fastsatt regler som skal sikre at hele bredden av læringsresultater måles.
- 3.2 Det er fastsatt regler som skal sikre at vurderingen måler prestasjonene til samtlige elever/studenter og gir økt motivasjon.
- 3.3 Det er fastsatt regler som skal sikre at alle vurderingsformene som brukes lar elevene/studentene vise frem sine evner.
- 3.4 Det er fastsatt regler som gjør det mulig å tilpasse og endre testmetoder og -verktøy ved behov.

Indikatorer for krav nr. 4:

Identifiseringen av opplæringsbehov og vurderingssystemer fremmer og støtter inkludering:

- 4.1 Rutinene er ikke diskriminerende og bygger på beste praksis.
- 4.2 Den første identifiseringen av behovene til en elev/student foretas ut fra et helhetlig og hovedsakelig behovsbasert syn som ikke bare fremmer undervisning og læring, men også utvikling av individuelle opplæringsplaner og vurderingsrutiner.
- 4.3 Det er fastsatt regler som skal sikre at behovsidentifiseringen er tilpasset den enkelte elevs/students utdanningsmessige erfaringer.

Indikatorer knyttet til finansiering

Indikatorer for krav nr. 1:

Finansieringspolitikken støtter inkluderende opplæring:

- 1.1 Det foreligger en generell finansiering av skolene som gjør det mulig å innfri behovene til samtlige elever/studenter samtidig

som nødvendigheten av tilleggsfinansiering for elever/studenter med spesielle behov reduseres.

- 1.2 Grunnleggende og tilfredsstillende finansiering av full tilgang til inkluderende opplæring for samtlige elever/studenter gis av det offentlige og er ikke avhengig av frivillige/veldedige organisasjoner.
- 1.3 Finansieringen støtter inkluderende opplæring for samtlige elever/studenter på grunnlag av elevens/studentens behov, evner, styrker og interesser.
- 1.4 Det er fastsatt regler som angir kravskriterier for fordeling av tilleggsfinansiering, primært på systemnivå (lokalområde/skole) og sekundært på elev-/studentnivå (for å hindre uhensiktsmessig identifisering).

Indikatorer for krav nr. 2:

Finansieringspolitikken tar utgangspunkt i opplæringsbehov:

- 2.1 Politikken bygger (hovedsakelig) på identifisering av nødvendige tjenester fremfor kategorisering av elev-/studentvansker.
- 2.2 Utdanningssystemet tilpasses elevens/studentens behov og ikke omvendt.
- 2.3 Relevant lovgivning inneholder en tydelig definisjon av "opplæringsbehov".
- 2.4 Det stilles krav til samarbeid på tvers av sektorer.
- 2.5 Det foreligger tilgjengelig finansiering for tidlig identifisering av behov for tilpasset opplæring/spesialundervisning samt tidlig intervensjon for å ivareta elever/studenter som har fått identifisert et behov for tilpasset opplæring/spesialundervisning ("tidlig" henviser til elevens alder og/eller til tidlige tegn på lærevansker uavhengig av alder).
- 2.6 Den aktuelle eleven/studenten og elevens/studentens foreldre har betydelig påvirkningskraft på identifiseringen/beskrivelsen av elevens behov og nødvendig tjenestetilbud.
- 2.7 Tilstrekkelige ressurser fordeles for å identifisere og dekke behov gjennom hele livet (fra førskolealder og videre til barneskole, ungdomsskole, videregående skole og høyere

utdanning) og støtte overgangen fra et nivå til det neste.

- 2.8 Politikken støtter tilgang til og effektiv bruk av teknologiske hjelpemidler, herunder ny og fremvoksende teknologi, for å bidra til å dekke elevenes/studentenes identifiserte behov og gi dem større uavhengighet/autonomi.
- 2.9 Elever/studenter med behov for tilpasset opplæring/spesialundervisning behandles likt, uavhengig av kjønn, alder, etnisk bakgrunn, religion, funksjonshemminger, sosioøkonomisk status og boligadresse.

Indikatorer for krav nr. 3:

Finansieringspolitikken sikrer fleksible og effektive tiltak som ivaretar elevenes/studentenes behov:

- 3.1. Regler og rutiner for fordeling av ressurser er enkle å forstå for fagpersoner, foreldre og befolkningen for øvrig.
- 3.2 Ressursene kan håndteres på en fleksibel måte på skolenivå og lokalt nivå (samtidig som tilstrekkelig sentralisert oversikt og samordning ivaretas for å unngå unødvendig merarbeid).
- 3.3 Midler til tidlig identifisering og forebygging tildeles til rett tid.
- 3.4 Det er fastsatt retningslinjer som tar hensyn til den optimale løsningen i hvert tilfelle med hensyn til effektivitet, kompetanse, kvalitet osv.

Indikatorer for krav nr. 4:

Finansieringspolitikken fremmer støtte fra relaterte tjenester og nødvendig samarbeid på tvers av sektorer:

- 4.1 En godt utviklet støttetjeneste med tilfredsstillende faglig ekspertise innen inkluderende opplæring er tilgjengelig.
- 4.2 Ulike enheter (departementer, skoler, helse- og sosialtjeneste) samarbeider på en effektiv måte.
- 4.3 Fagpersoner (psykologer, leger, lærere, sosionomer og skoleledere, uavhengig av om de er spesialister innen tilrettelagt opplæring/spesialundervisning) jobber sammen.
- 4.4 Tilstrekkelig finansiering tildeles for å dekke nødvendig faglig nettverksbygging.

8. PRAKTISKE PROSEDYRER I TEMATISKE PROSJEKTER

I del 7 presenterte vi områdene, kravene og indikatorene for utdanning samt sammenhengen mellom disse og de spesifikke indikatorene. Fordelen med denne tilnærmingen kan illustreres ved å forklare hvordan den passer inn i prosedyrene som brukes i innholdsrelaterte prosjekter, som vanligvis kommer med anbefalinger i tilknytning til et bestemt tema.

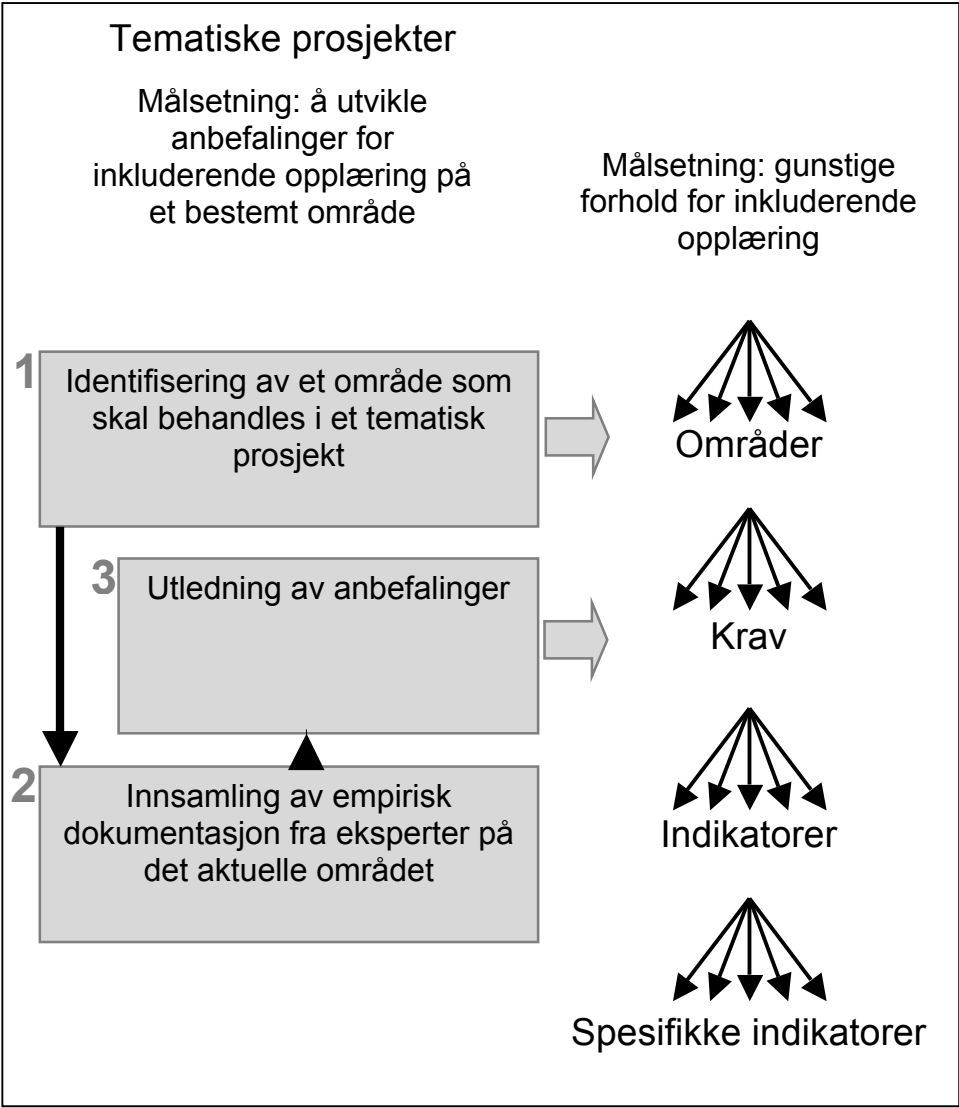
Første trinn i Senterets tematiske prosjekter er alltid å identifisere områder innen utdanning der det er behov for økt oppmerksomhet. Senteret bruker to metoder i denne identifiseringen. Den første metoden er å alltid ta hensyn til prosedyrer som er laget for å innfri eksisterende behov i Senterets medlemsland, og som ikke kan forutses og planlegges. Den andre metoden er å samle inn innspill fra medlemslandene vedrørende eksisterende, fremvoksende og fremtidige behov som må undersøkes. Behovene velges ut i lys av nasjonale prioriteringer for tilpasset opplæring/spesialundervisning samt utdanningsmessige prioriteringer på europeisk nivå som fremmes av EUs utdanningsministre under Rådet for Den europeiske unions møter om utdanning. Disse behovene forenes i Senterets tematiske prosjekter.

Det neste trinnet i et tematisk prosjekt er – i tillegg til å gjennomgå relevant internasjonal faglitteratur på det aktuelle området – å samle inn empirisk dokumentasjon fra eksperter rundt om i Europa. Ulike fremgangsmåter brukes i denne innsamlingen (deriblant konkrete studier og besøk ved utdanningsinstitusjoner).

På det tredje trinnet tar man i bruk en induktiv tankeprosess der man resonnerer seg frem til generaliseringer på grunnlag av enkelttilfeller. Disse generaliseringene formuleres som anbefalinger. Anbefalingene omtaler tiltak for å oppnå gunstige forhold for inkluderende opplæring på det aktuelle området.

Anbefalingene kan enkelt gjøres om til krav ved å ikke fokusere på tiltakene som kreves, men ved å heller se på resultatene fra disse tiltakene som gunstige forhold for inkluderende opplæring.

Figur 6 nedenfor illustrerer de ulike trinnene som følges i Senterets tematiske prosjekter.

Figur 6: Praktiske prosedyrer i tematiske prosjekter

9. VEIEN VIDERE

Målsetningen med dette prosjektet var å utvikle et sett med indikatorer på nasjonalt nivå, men som også kunne brukes på europeisk nivå, som legger til rette for en gjennomgang av forhold i hvert enkelt land som kan støtte opp under eller hindre utviklingen av inkluderende opplæring i skolen. Det har også skapt et rammeverk og en metodikk som kan være til hjelp for landene i utviklingen av indikatorer på nasjonalt nivå på områder de anser som relevante for seg. Følgende betraktninger kan ses som forslag til hvordan indikatorene kan gjøres virksomme ved at man utvikler spesifikke indikatorer, og hvordan de kan brukes til overvåkning og sammenlikning med andre land.

Analyse av generelle krav på de tre områdene

Det er ting som tyder på at det kan være mulig å finne frem til generelle krav på de tre områdene og utvikle indikatorer for hvert område. Kravet “samsvar med internasjonale standarder for inkluderende opplæring” kan f.eks. gjøres om til enkeltindikatorer for lovgivning, deltakelse og finansiering. En slik metode kan gi en mer sammenhengende og omfattende liste over indikatorer, og kan brukes for å “generere” indikatorer der de mangler i den nåværende listen.

Utvelgelse av et mindre sett med indikatorer

Et sett bestående av noen utvalgte indikatorer vil gi landene et verktøy de kan bruke for å sammenlikne sine egne resultater med resultatene fra andre land. Et slikt mindre sett med indikatorer bør fastsettes av beslutningstakere (dvs. medlemmene i Senterets styre) på grunnlag av indikatorenes relevans for gjensidig sammenlikning på europeisk nivå. Et oppfølgingsprosjekt kan deretter ta utgangspunkt i dette settet for å utvikle spesifikke indikatorer som kan gjøre indikatorene målbare.

Definisjon av spesifikke indikatorer

Målet med dette er at hver spesifikke indikator skal kunne dokumentere om en bestemt forutsetning er til stede, eller om bestemte resultater er eller ikke er oppnådd. Disse spesifikke indikatorene vil gjøre det mulig for beslutningstakere å evaluere fremdriften mot oppnåelsen av ønskede virkninger, resultater og

målsetninger knyttet til politiske retningslinjer eller programmer (overvåkning). Indikatorene som er beskrevet i del 7 kan både omfatte en definisjon av målbare tall og målinger av kvalitet. Både de kvalitative og de kvantitative faktorene gir nyttig informasjon, og er nødvendige for å kunne presentere et balansert og riktig bilde av fremdriften mot å oppnå målsetningene og formålene. Alle de spesifikke indikatorene må imidlertid også ta hensyn til målgruppen ved å bl.a. produsere lettfattelig informasjon som det er enkelt å formidle og forstå, både for avsenderen og for den som skal bruke informasjonen. Da kan de spesifikke indikatorene være én av mange faktorer som kan brukes når beslutninger skal fattes om retningen og prioriteringene i politikken.

Som beskrevet i del 7 gjør de spesifikke indikatorene den respektive indikatoren virksom. For å oppnå dette kan de spesifikke indikatorene utvikles langs en eller flere av følgende linjer:

- Den spesifikke indikatoren gjør det mulig å måle et visst forhold knyttet til den aktuelle indikatoren;
- Den spesifikke indikatoren angir hvorvidt et bestemt forhold ved indikatoren er til stede eller ikke (f.eks. som et kontrollpunkt);
- Den spesifikke indikatoren angir i hvilken grad indikatorens kvalitetsmessige egenskap kan observeres (graden av kvalitet);
- Den spesifikke indikatoren tydeliggjør i hvilken grad den iverksatte politikken avviker fra eller samsvarer med skrevne lover eller avtaler (graden av samsvar);
- Den spesifikke indikatoren måler i hvilken grad systemet sikrer at det kvalitetsmessige forutsetningen (uttrykt gjennom indikatoren) oppfylles i alle tilfeller (graden av dekning).

Hver spesifikke indikator bør være utstyrt med en kort, men utvetydig formulert definisjon og forklaring.

Utvikling av egnede skalaer for de spesifikke indikatorene

Neste steg er å utvikle skalaer for hver spesifikke indikator. Når det gjelder kvalitative spesifikke indikatorer, kan skalaene variere fra bipolare skalaer (f.eks. finnes/finnes ikke) til ordinalskalaer med et passende antall verdier der hver verdi er tydelig forskjellig fra de andre (f.eks. "samsvar/mindre avvik/større avvik/intet samsvar").

Kvantitative spesifikke indikatorer må uttrykkes proporsjonalt (f.eks. "1 av 4").

For kvantitative spesifikke indikatorer må utregningsmetoden fastsettes i detalj og kildene bak dataene samt kvaliteten på dataene defineres. For de kvalitative spesifikke indikatorene er det behov for retningslinjer som reduserer skalaenes subjektivitet ved å gjøre rede for hvilken verdi som skal velges i ulike situasjoner og hvilket nivå som skal velges i tvilstilfeller eller uklare situasjoner.

Utvelgelse av en gruppe med evaluatorene

Spesielt når det gjelder kvalitative tiltak har evaluatorens subjektive syn innvirkning på valget av verdi på skalaen. Hvis f.eks. en spesifikk indikator skal måle graden av foreldredeltakelse i beslutningsprosesser, kan foreldrenes synspunkter skille seg fra fagpersonenes. Derfor er det også viktig å undersøke hvilke grupper som bør delta, slik at resultatene av evalueringen gir et riktig bilde av den politiske virkeligheten.

Økt "inter-rater-korrelasjon"

Siden de spesifikke indikatorene i første rekke er ment som et verktøy på nasjonalt nivå, lages settene med indikatorer med tanke på egenvurdering. Skalaenes subjektivitet (se forrige avsnitt) og manglende enighet mellom evaluatorene er imidlertid potensielle risikomomenter som følger av metoder som ikke er nøytrale vurderinger foretatt av ett enkelt vurderingsorgan. For at målinger skal kunne sammenliknes på tvers av landegrensene, er det en forutsetning at de som foretar målingene (dvs. evaluatorene) er 100% upartiske. Inter-rater-korrelasjon, også kalt inter-rater-reliabilitet, er graden av enighet blant ulike evaluatorene vedrørende samme evalueringssubjekt. Jo høyere inter-rater-korrelasjonen er, desto mer homogene eller sammenfallende er vurderingene fra de forskjellige evaluatorene. Hvert evalueringssubjekt bør naturligvis inneha gode egenskapen i tilstrekkelig grad. Dersom ulike evaluatorene ikke er tilstrekkelig enige, kreves det tiltak for å øke graden av enighet, noe som kan gjøres ved å endre skalaene eller forbedre opplæringen av evaluatorene.

Innsamling, inndeling og tolkning av data

For enkelte spesifikke indikatorer kan det være nødvendig å beskrive hvordan innhentingen av data fra lokalt via regionalt og opp til nasjonalt nivå skal foregå, og hvilket hensyn man skal ta til de

kvalitative skalaverdiene i denne prosessen. Samtidig bør retningslinjene for inndeling av data på nasjonalt nivå drøftes og fastsettes for hver spesifikke indikator. Spesifikke indikatorer kan f.eks. deles inn etter utdanningsnivå, etter administrativt nivå (f.eks. lokalt, regionalt, nasjonalt), etter kjønn eller alder, etter geografisk beliggenhet eller etter type institusjon.

Dernest bør man beskrive på hvilken måte resultatene for hver spesifikke indikator skal tolkes. Ved å knytte denne veiledningen til tolkningen av definisjonene for hver enkelt spesifikke indikator, unngås – eller i det minste reduseres – risikoen for feiltolkninger hos lekfolk som bruker settet med indikatorer.

Prosessens oppbygning

Avslutningsvis er det nødvendig å reflektere over de viktigste prosedyrene både på nasjonalt og europeisk nivå som brukes for å administrere innsamlingen og tolkningen av data samt tilbakemeldinger. Tidspunkter for når innsamling av data skal finne sted, må fastsettes. Personer som skal være ansvarlige for innsamlingen av data må utnevnes og læres opp. På europeisk nivå må man komme frem til prosedyrer for resultatrapportering og iverksette disse.

Videre arbeid

På grunn av begrensede ressurser ble det fastlagt enkelte begrensninger for dette prosjektet. Som beskrevet i del 7 ble det valgt ut tre områder for nærmere gjennomgang fra listen over relevante områder for inkluderende opplæring. Likevel vil det også være nødvendig å dekke andre områder i fremtiden. Samtlige fremtidige indikatorer må gjenspeile alle disse områdene, da indikatorutvalget ellers ikke vil være fullstendig (dvs. ikke favne hele bredden av inkluderende opplæring). Ikke overraskende inneholder listen en del faktorer som er behandlet i andre tidligere eller pågående prosjekter i regi av Senteret. Resultatene (f.eks. anbefalingene) fra prosjektarbeidet kan komme til å danne et godt grunnlag for utvikling av indikatorer på det aktuelle området (del 8 inneholder en beskrivelse av hvordan anbefalingene samsvarer med tilnærmingen som er benyttet i denne rapporten). Listen kan også leses som en dagsorden med punkter som må behandles, enten gjennom prosjekter, seminarer, konferanser eller andre begivenheter, både på nasjonalt og europeisk nivå.

KILDER

Booth, T. og Ainscow, M. 2002. *Index of Inclusion: developing learning and participation in schools*, Bristol: Centre for Studies on Inclusive Education (CSIE). Norsk utgave (2001): *Inkluderingshåndboka*, Oplandske bokforlag, oversatt og bearbeidet av Kari Nes og Marit Strømstad

Det europeiske råd 2000. *Lisbon European Council 23 and 24 March 2000, Presidency Conclusions*, tilgjengelig på nettsiden http://www.europarl.europa.eu/summits/lis1_en.htm (sist lastet 9. juli 2009)

Europakommisjonen, generaldirektoratet for utdanning og kultur (red.) 2002. *Education and training in Europe: diverse systems, shared goals for 2010; The work programme on the future objectives of education and training systems*, Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities

Europeisk senter for utvikling av tilpasset opplæring (red.) 2007. *Lisboa-erklæringen*, tilgjengelig fra nettsiden <http://www.european-agency.org/publications/flyers/lisbon-declaration-young-people2019s-views-on-inclusive-education> (sist lastet 7. juli 2009)

FNs organisasjon for utdanning, vitenskap, kultur og kommunikasjon (UNESCO) 1994. *The Salamanca Statement and Framework for Action on Special Needs Education*, Paris: UNESCO

Hollenweger, J. og Haskell, S. (red.) 2002. *Quality Indicators in Special Needs Education: an International Perspective*, Luzern: Edition SZH/SPC

Meijer, C.J.W. (red.) 2003. *Special education across Europe in 2003: trends in provision in 18 European countries*, Middelfart: Europeisk senter for utvikling av tilpasset opplæring

Peacey, N. 2006. *Reflections on the Seminar*, Wien: Europeisk senter for utvikling av tilpasset opplæring (presentasjon gitt under vurderingsprosjektets møte 20. mai 2006)

Peters, S., Johnstone, C. og Ferguson, P. 2005. *A Disability Rights in Education Model for evaluating inclusive education* (Michigan State University, East Lansing, MI, USA), London: Taylor & Francis

---

Soriano, V., Kyriazopoulou, M., Weber, H. og Grünberger, A. (red.) 2008. *Unge stemmer: Hvordan imøtekomme mangfoldet i opplæringen*, Odense: Europeisk senter for utvikling av tilpasset opplæring

Watkins, A. (red.) 2007. *Vurdering i inkluderende miljøer: Viktige temaer i teori og praksis*, Odense: Europeisk senter for utvikling av tilpasset opplæring

ORDLISTE

Evaluator – En person som foretar en rangering eller evaluering.

Føler – Den delen av et måleinstrument som reagerer direkte på endringer i miljøet.

Inndeling av data – Å skille data fra hverandre eller bryte ned data i mindre deler (på mange måter det motsatte av innsamling).

Indikator – En indikator er definert som en parameter, eller en verdi utledet fra parametre, som tar sikte på å skaffe til veie informasjon om tilstanden til et fenomen.

Innsamling av data – Enhver prosess der informasjon samles inn og uttrykkes i en sammenfattet form for f.eks. statistikkformål.

Inter-rater-korrelasjon – Graden av enighet mellom evaluatorene. Gir et bilde av graden av samsvar mellom evalueringene deres.

Målbar – Noe som kan tallfestes på en eller annen måte.

Overvåkning – Det å observere noe (og noen ganger nedtegne observasjonene).

Samsvar/grad av samsvar – Graden av ensartethet, standardisering og frihet fra motsigelser blant delene i et system eller en bestanddel.

Virksom – Beskriver en prosess eller serie med handlinger som skal oppnå et resultat.

Virksom indikator – En indikator som er definert slik at den kan måles.

EKSPERTER SOM HAR DELTATT I PROSJEKTET

BELGIA (flamsktalende del)	Elisabeth Deschauer Caroline Vanderkinderen	elisabeth.deschauer@ugent.be caroline.vandekinderen@ugent.be
BELGIA (fransktalende del)	Patrick Beaufort Jean-Claude De Vreese	pbeaufort@ecl.be jeanclaude.devreese@skynet.be
DANMARK	Hans Henrik Knoop	knoop@dpu.dk
ESTLAND	Inga Kukk	Inga.kukk@hm.ee
FRANKRIKE	José Seknadjé	jose.seknadje@inshea.fr
HELLAS	Maria Michaelidou	smi@acm.org
KYPROS	Kalomira Ioannou (medlem av prosjektrådgivnings- gruppen)	kioannou@moec.gov.cy
	Anastasia Hadjiyannakou	hadjanas@cytanet.com.cy
IRLAND	Michael Travers	michael_travers@education.gov.ie
ISLAND	Anna Kristin Sigurðardóttir	annakristin@khi.is
ITALIA	Serenella Besio	s.besio@univda.it
LATVIA	Guntra Kaufmane	guntra.kaufmane@vsic.gov.lv
LITAUEN	Laima Paurienė	laima.pauriene@spc.smm.lt
MALTA	Mario Testa	mario.testa@gov.mt
NEDERLAND	Berthold van Leeuwen	B.vanLeeuwen@slo.nl
NORGE	Anders Øystein Gimse (medlem av prosjektrådgivnings- gruppen)	Anders.Oystein.Gimse@utdanning sdirektoratet.no

---

	Svein Nergaard	svein.nergaard@statped.no
PORTUGAL	Filomena Pereira	filomena.pereira@dgidc.min-edu.pt
SPANIA	Marta Sandoval Mena	marta.sandoval@uam.es
STORBRITANNIA (England)	Brahm Norwich	B.Norwich@exeter.ac.uk
STORBRITANNIA (Skottland)	Martyn Rouse	m.rouse@abdn.ac.uk
SVEITS	Judith Hollenweger (medlem av prosjektrådgivnings- gruppen)	judith.hollenweger@phzh.ch
SVERIGE	Agneta Gustafsson	agneta.gustafsson@spsm.se
	Ingemar Emanuelsson	ingemar.emmanuelsson@telia.com
TSJEKKIA	Věra Vojtová	vojtova@jumbo.ped.muni.cz
TYSKLAND	Anette Hausotter	anette.hausotter@iqsh.de
	Matthias V. Saldern	vsaldern@uni-lueneburg.de
UNGARN	Zsuzsa Hámori-Váczy (medlem av prosjektrådgivnings- gruppen)	zsuzsa.vaczy@om.hu
	Zsuzsa Várnai	varnaizsuzsa@level.datanet.hu
ØSTERRIKE	Karl Hauer	karl.hauer@ooe.gv.at

NO

Utvikling av et sett med indikatorer – for inkluderende opplæring i Europa presenterer de viktigste funnene fra et prosjekt i regi av Europeisk senter for utvikling av tilpasset opplæring der 23 europeiske land deltok.

Målet med prosjektet var å utvikle en metodikk for å fremskaffe et sett med indikatorer som var egnet for å overvåke utviklingen på nasjonalt nivå, men som også kunne brukes på europeisk nivå. Et slikt sett med indikatorer krever et tydelig fokus på politiske forhold som kan støtte opp om eller hindre utviklingen av inkluderende opplæring i skolevesenet. Flere europeiske og internasjonale institusjoner har arbeidet for å utvikle indikatorer på ulike politiske områder. Dette prosjektet har tatt utgangspunkt i disse erfaringene for å utvikle indikatorer innen inkluderende opplæring.

Prosjektet ga to viktige resultater:

- For det første: utvikling og iverksetting av en metode for å identifisere relevante indikatorer basert på grasrotinitiativer og enighet blant ekspertene som deltok i prosjektet;
- For det andre: fastsettelse av et første sett med indikatorer på tre sentrale områder: lovgivning, deltakelse og finansiering.

Prosjektets overordnede intensjon har vært å utvikle egnede indikatorer som bidrar til konstruktiv sammenlikning og gjensidig læring ved hjelp av gode – dvs. effektive og vellykkede – tilnærminger til inkluderende opplæring.

Denne rapporten gjør rede for rammeverket, grunnlaget og målsetningene for prosjektet, samt metodikken som er brukt i arbeidet med å utvikle et sett med indikatorer for å overvåke utviklingen innen inkluderende opplæring.

